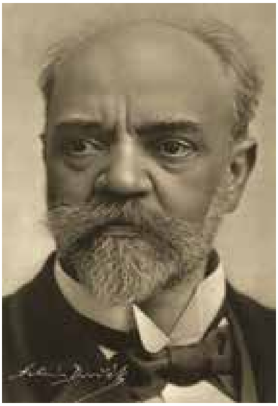

Emre Aracı

Dvořák'ın New York'ta kaybolan eski dünyası

Çeklerin ulusal bestecisi Antonín Dvořák'ın olgunluk yıllarına damga vuran kısa süreli New York serüveni klasik müzik dağarına *Yeni Dünyadan* Senfonisi ve Viyolonsel Konçertosu gibi muhteşem eserler kazandırmıştır. Dvořák'ın New York'un müzik dünyasına, Amerikan müzik kültürüne katkıları ne kadar yüce olmuşsa, şehirde yaşadığı evin, yıllar sonra, gösterilen tüm tepkilere rağmen rant uğruna yıkılması da bir o kadar acıdır...

1985 yazında ilk defa İstanbul'dan New York'a uçarken, o devir "walkman" olarak bilinen ve bir hayli revaçta olan seyyar kasetçalarımın kulaklığından Antonín Dvořák'ın *Yeni Dünyadan* Senfonisini dinliyordum. Herhâlde Pan American Dünya Havayolları'nın dev Boeing 747 uçağında o an Dvořák'ı düşünen tek genç ben olmalıydım; belki de tek yolcu. Uçak uçsuz bucaksız bir su kütlesini bulutların üzerinde aşarken ve gün bir türlü bitmezken tek başıma oturduğum koltuğumda Dvořák'ın geleneksel Amerikan zenci melodilerine göndermelerle ördüğü senfonisinin beni karşılayacak toprakların hayalimdeki dekorunu çoktan inşa ettiğini hissediyordum ve dolayısıyla bu benim için yeni bir dünyaya değil, aksine, dinlediğim bu eser sayesinde, eski bir dünyaya yapılan bir yolculuktu. Üstelik böyle bir senfoniyi, o koskoca orkestrayı insanın beraberinde götürebilmesi ne de büyük bir teknoloji harikası, ne de büyük bir lükstü. Şimdilerde Dvořák'ın değil tek bir senfonisi, bütün eserlerinin kayıtlarını yanımızda küçücük bir cihazda taşıyacağımız günlerin göz açıp kapayıncaya kadar geleceğinden ve bu durumu hiç de yadırgamayacağımızdan o günler habersizdik elbette.

Antonín Dvořák

Dvořák'ın iki buçuk yıl süren Amerika macerasının ilk tohumları 1891 yılının Haziran ayında kendisine Paris'ten ulaşan bir telgrafla atıldı. Telgraf New York'taki Milli Müzik Konservatuvarı'nın kurucusu Jeannette Thurber tarafından besteciye yollanmıştı ve kendisine konservatuvarın direktörlüğü teklif ediliyordu. O yıllar Dvořák dünya çapında bir besteci olarak kariyerinin doruk noktasına tırmanmıştı ve hatta telgrafın eline geçmesinden on gün sonra Cambridge Üniversitesi tarafından kendisine verilen fahri doktora derecesinin mezuniyet törenine katıldı. Thurber'in teklifi oldukça cazipti; söylenene göre Prag Konservatuvarı'ndan

aldığı senelik maaşın neredeyse 30 katının besteciye ödenmesi taahhüt edilmişti. Ancak Dvořák yine de çok sevdiği ülkesinden ve Prag'dan ayrılmak arzusunda hiç değildi; fakat tarihin de yazdığı gibi, giden gelen yazışmalar arasında, Thurber, Dvořák'ı ikna etmekte gecikmedi.

Jeannette Thurber devrinin çok ötesinde geniş bir vizyona sahip, varlıklı bir insandı; kadın haklarını savunduğu gibi konservatuvarına zenci öğrenciler de kayıt olabiliyorlardı. Danimarka'dan Amerika'ya göçen kemancı bir babanın kızı olarak dünyaya gelmiş, Paris'te konservatuvar eğitimini aldıktan sonra zaman içerisinde büyük bir servete kavuşan Francis Beatty Thurber ile evlenmişti. Kocasının servetini müzik sanatının patronajına adayan Thurber, 1884'te New York'taki ilk Wagner Festivali'nin de sponsoru idi. Ertesi yıl konservatuvarını başarıyla kurmuş ve Dvořák gibi bir isimle burayı taçlandırmakta da kendisine haklı bir misyon edinmişti. Ne yazık ki konservatuvar 1929'daki Dünya Ekonomik Buhranı sonrası etkinliğini kaybedecek ve 1952'de resmen tarihe kavuşacaktı. Jeannette Thurber ise bu hadiseden 6 sene önce, 96 yaşında, New York'ta hayata gözlerini yumacaktı. Tarih belki onu ve konservatuvarını unutacaktı, ama Thurber aynı zamanda *Yeni Dünyadan* Senfonisinin de isim annesiydi.

Jeannette Thurber

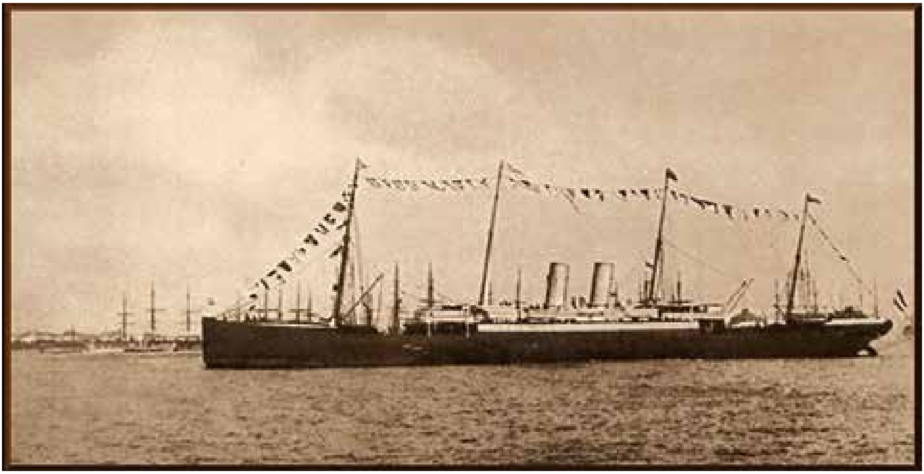
Yeni Dünyadan Senfonisinin temalarıyla uçağımız Atlantik Okyanusu'nu aşarken bir asır öncesinde o suları katetmek üzere 15 Eylül 1892 günü Dvořák da *S.S. Saale* gemisiyle Bremen Limanı'ndan yeni dünyaya doğru yola çıkmıştı. Üstelik benim cebimde taşıdığım kasetçalarımdaki o dev orkestrayı o büyük insan o buharlı geminin güvertesinde şuurunda taşıyordu. Bu yolculukta ona eşi Anna ve iki çocuğu Otilie ve Antonín'in yanı sıra Prag Konservatuvarı'nda eğitimini henüz tamamlamış olan asistanı Çek asıllı Amerikalı müzisyen Josef Jan Kovařík de eşlik ediyordu. Diğer çocuklar ise aileye birkaç ay sonra katılacaklardı. *S.S. Saale* Southampton Limanı'na da uğradıktan sonra Atlantik'i dokuz günde geçmiş, bir gün New York Limanı'nda gemide karantinada bekledikten sonra 27 Eylül günü Dvořák ve ailesi en nihayetinde Amerikan topraklarına ayak basmıştı. Önce Clarendon Oteli'ne yerleşmişler, ancak ardından, Kovarik dahil, Stuyvesant Square Park'a yakın, East 17th Street, 327 numaradaki üç katlı bitişik nizam bir eve taşınmışlardı.

Dvořák'ın New York'ta üç seneye yakın bir süre yaşadığı bu ev *Yeni Dünyadan* Senfonisi'ni ve Çello Konçertosu'nu bestelediği mekân olması itibarıyla da zaman içerisinde büyük bir tarihi değer kazanacaktı. Üstelik bu ev direktörlüğünü üstlendiği konservatuvar ile aynı cadde üzerindeydi. Mesafenin yakınlığı Dvořák için bilhassa önemliydi, çünkü besteci giderek artan agorafobi rahatsızlığından ötürü New York gibi büyük ve kalabalık bir şehirde tek başına sokağa çıkmakta büyük güçlük çekiyor, Kovarik yanından hiç ayrılmıyordu. Atlantik'i belki aşmıştı aşmasına, ama sokakta karşıdan karşıya geçmekte dahi zorluk çekiyordu. Dvořák'ın içinde duyduğu bu anksiyetenin ipuçları Michael Beckerman'ın *New Worlds of Dvořák* (2003) kitabında da derinlemesine incelendiği gibi bestecinin müziğinde de bol miktarda mevcuttu.

Art deco gökdelenleriyle meşhur bir

New York'taki Milli Müzik Konservatuvarı

şehir için mütevazı bir Dvořák evinin New York'un tarihçesinde var oluşu hiç şüphesiz ki büyük şehirlerin yalnızlığında, sevdikleri bestecilerin izini sürmekten keyif alanlara, burayı da gezi listelerine eklemek açısından, büyük bir ilham kaynağı olacaktır. 1985 yazında ne yazık ki New York'ta hiç kalmadan yoluma devam etmiş olduğumdan dolayı Dvořák'ın *Yeni Dünyadan* Senfonisini bestelediği o tarihi evin cephesini dahi dışarıdan görme imkânım olamamıştı. Şimdilerde buna daha da üzülüyorum, çünkü bu tür kıymetli bağlara hassasiyet taşımayan bir grup insan tarafından Dvořák'ın New York'taki bu tarihi evi, bütün protestolara rağmen, tamamen hırs uğruna, 1992 gibi pek de uzak olmayan bir geçmişte ne yazık ki barbarca yıktırıldı. Oysa bestecinin 100. doğum yılı olan 1941'de, bugün adı New York'un bir havaalanında da yaşayan, şehrin belediye başkanı Fiorello LaGuardia tarafından bu binanın cephesine bronz bir anı plaketi çakılmıştı. Pearl Harbor saldırısından henüz birkaç gün sonra, 13 Aralık 1941'de gerçekleşen bu törende II. Dünya Savaşı esnasında sürgünde bulunan Çek Hükümeti

Dvořák'ın New York'a seyahat ettiği 'S.S. Saale' gemisi

tarafından Dvořák'ın ve gelecek hür nesillerin anısına, dünyanın gördüğü o karanlık günlere bir umut olarak bu plaket ne de büyük bir heyecanla o tarihi binanın cephesindeki yerini bulmuştu.

Tören günü New York Filarmoni Orkestrası'nı müzik direktörü Bruno Walter temsil etmiş ve 49 yıl önce o evde Dvořák'la yaşayan asistanı Kovarik de davetliler arasında hazır bulunmuştu. Üstelik Kovarik o yıllar New York Filarmoni Orkestrası'nın da viyolacısı idi. 1893'te *Yeni Dünyadan* Senfonisinin dünya prömiyerini gerçekleştiren New York Filarmoni Orkestrası'nın bestecinin hatırasına böylesine kadirşinaslıkla sahip çıkması elbette ki kaçınılmazdı. Kemancı Fritz Kreisler de o gün Dvořák'ın anısına saygıyla törene katılanlar arasındaydı. Halbuki o savaş günlerinde aradan geçecek 50 yıl içerisinde bu defa bu binayı kurtarmak için büyük bir savaş verileceğinden ve ne yazık ki bunun da mağlubiyetle sonuçlanacağından kimin haberi olabilirdi. 1990'lı yıllara gelindiğinde Dvořák'ın evinin yakınlarındaki
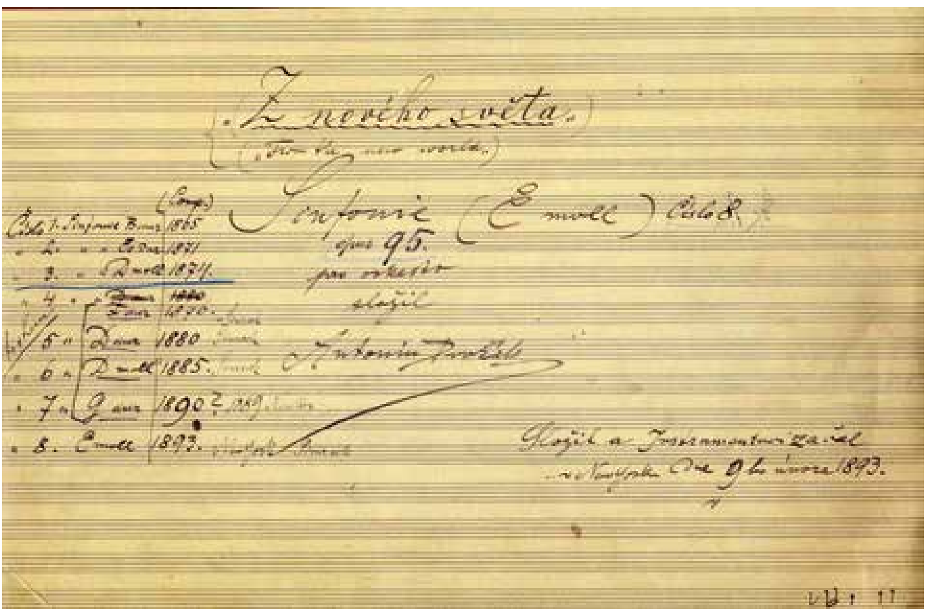

Dvořák ailesinin New York'taki evi,
East 17th Street, no 327

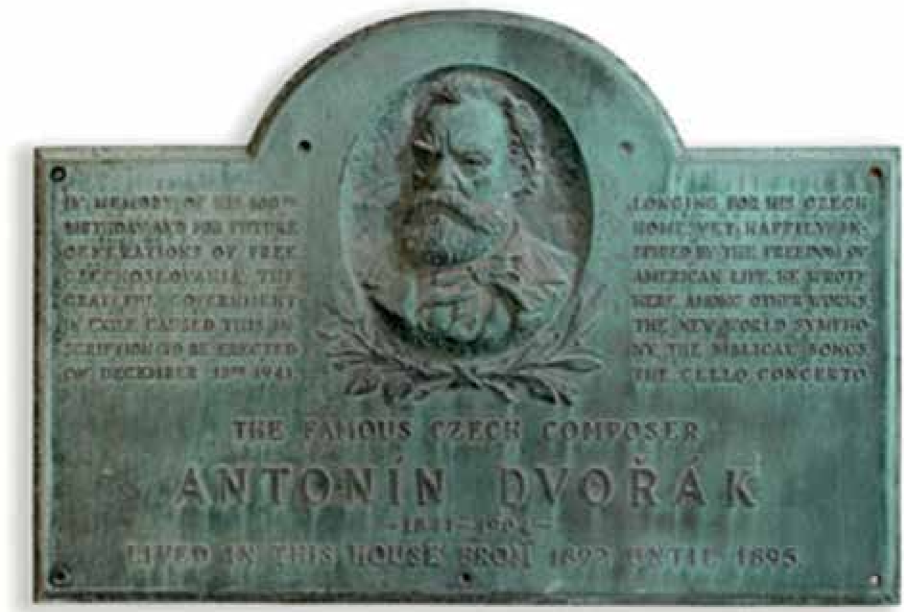
bir hastane yavaş yavaş çevredeki eski binaları satın alarak geniş bir alana yayılmaya başlamış ve bu kapsamda 327 numarayı da emlak portföyüne katmıştı. Hiç kimsenin

1890'larda New York

Yeni Dünyadan Senfonisi'nin el yazması

Dvořák'ın New York'taki evinin cephesindeki anı plaketi

Dvořák'ın anısını yaşatmak ya da *Yeni Dünyadan* Senfonisinin yaratıldığı o evi korumak gibi bir derdi yoktu. Gayrimenkulün bir hayli kıymetli olduğu Manhattan'da burası hastane açısından bulunmaz potansiyele sahip eski bir binaydı sadece. Oscar Wilde'ın *Lady Windermere'in Yelpazesi* oyununda Lord Darlington'un repliğindeki *"her şeyin fiyatını bilirler ama değerini asla"* sözlerine ne de uygun bir durumdu bu.

Dvořák'ın evinin başına gelecek olan bu iç karartıcı durum giderek netleşmeye başlayınca bir grup müziksever arasında da binayı kurtarmak için derhal bir kampanya başlatılmıştı. Çok geçmeden binaya tarihi eser statüsü kazandırılarak herhangi bir yıkıma dair endişeler bir nebze giderilmişti, ancak New York Belediyesi'nin hiç beklenmedik bir şekilde bu kararı geri çevirmiş olması ve üstelik *New York Times* gazetesinin *"Dvořák Doesn't Live Here Anymore"* (Dvořák artık burada yaşamıyor) başlığı ile binanın yıkılmasını arzu eden gruba açık bir şekilde destek vermesi büyük bir tarihin ortadan silinmesine yeşil ışık yakmıştı. Her nedense hastane tarihi cephenin korunmasına dahi izin vermemişti. Dolayısıyla ne acıklıydı ki Neil Armstrong'un Apollo 11 ile aya adım attığında bir orkestra kaydını beraberinde götürdüğü *Yeni Dünyadan* Senfonisinin hayat bulduğu o tarihi bina, eserin bestelenişinin 100. yılına bir yıl kala apar topar yıktırıldı. Dvořák'ın o ilahi müziği mehtaba kadar belki ulaşmıştı, ama tarihi binaların ruhlarına inanmayanlar tarafından New York'taki evi güpegündüz, herkesin gözü önünde, maalesef dünya yüzünden silinip gidiverdi. Sanat ve yaratıcılık belki de bunun için çok mucizevi; çünkü somut binalar yok olsa da soyut ruhlar ve o ruhlarda yaratılan eserler her zaman ölümsüz; tıpkı 35 sene sonra, geçenlerdeki uçak yolculuğumda, Londra'ya doğru alçalırken penceremden seçebildiğim Beachy Head deniz fenerinin bana o falezlerin tepesinden bir akşam mehtabın doğuşunu izlerken Rusalka'nın aryasını hatırlattığı gibi…

Emre Aracı'nın Andante'deki geçmiş yazılarının tamamına www.emrearaci.weebly.com adresinden ulaşabilirsiniz.